Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), *Cilt 5, Sayı 12, Temmuz 2018, ss. 107-124.*
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), *Volume 5, Issue 12, July 2018, pp. 107-124.*
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2018.102
Geliş Tarihi/Received: 28.06.2018 Kabul Tarihi/Accepted: 23.07.2018

SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN AİLE ALBÜMÜNDE BULUNAN ERKEK ÇOCUKLARIN KIYAFETLERİNİN İNCELENMESİ

Research On Dresses of the Boys in Famıly Album of Sultan Abdulhamıd II

Mine CERANOĞLU[*], Pınar GÖKLÜBERK ÖZLÜ[**]

Öz: Fotoğraf, farklı toplumların sahip olduğu ancak zamanla yiten değerlerin yaşamasını sağlayan bir belgedir ve bir yandan geçmişi sorgularken bir yandan da gelecek kuşaklara geçmişin izlerini aktarmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğrafçılık, 1876 yılından 1909 yılına kadar üç kıtada hükümranlık kuran Sultan II. Abdülhamid'in döneminde altın çağını yaşamıştır. Sultan II. Abdülhamid, fotoğrafçılar için önemli bir işveren olmuş, fotoğrafın saray dışında da kullanılmasını sağlamış ve Osmanlı İmparatorluğu kültürünü tanıtmak için fotoğraf albümleri hazırlatmıştır. Bu albümlerden biri de kendi ailesi ile ilgili olandır ve bu albümde Sultan II. Abdülhamid'in, Sultan Abdülaziz'in ve Sultan Abdülmecid'in ailesi ile ilgili bilgiler ve hanedana mensup kişilerin fotoğrafları yer almıştır. Çalışmada amaç, Sultan II. Abdülhamid'in aile albümünde bulunan erkek çocuk kıyafetlerini inceleyerek çocuk kıyafet özelliklerini belirlemek ve dönemin çocuk giyim kültürünün belirlenmesini sağlamaktır. Bu amaçla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi (NEK) ile İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) arşivinde bulunan erkek çocuğu sultanların yer aldığı fotoğraflar, bu çalışmada materyal olarak kullanılmış ve fotoğraflarda yer alan 32 çocuğunun kıyafeti genel olarak incelenmiştir. Çalışmanın Osmanlı çocuk giyim kültürü alanına katkı yapması ve diğer araştırmacıların ulaşabileceği bir kaynak oluşturması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışma sonunda, albümdeki erkek çocuk kıyafetlerinde askerî üniforma olan ceket-pantolon ve setre-pantolonun daha çok tercih edildiği görülmektedir. Albümdeki erkek çocukların aksesuar olarak fesi daha çok tercih ettiği ve fes dışında körüklü çizme, potin, kılıç ve eldiveni de kullandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Albüm, çocuk, fotoğraf, kıyafet, Osmanlı, Sultan II. Abdülhamid

Abstract: Photography is a document that allows different societies to have their own, but to live the values that are lost over time and transfers the traces of the past to the future generations while it questions the past. The photography lived its golden age during the reign of Sultan Abdülhamid II, ruled in three continents between the years 1876 and 1909. Sultan Abdülhamid II was an employer of so many photographers and enabled to be used the photography not only inside the palace but also outside it and had albums prepared to introduce the culture of Ottoman Empire. One of these albums belongs to Sultan Abdulhamid II and his family and there are photographs of people of dynastic and some information about the families of Sultan Abdülhamid II, Sultan Abdülaziz and Sultan Abdülmecid in this album. This study aims to determine the characteristics of boys' clothes and boys' clothing culture in that period by examining boys' clothes in album of Sultan Abdulhaimd II. For this purpose, the photographs of boys of Sultans in the library of the İstanbul University. Rare Books and IRCICA library have been used as material and clothes of 32 children in the photographs have been examined in general. It is believed that the work is important for contributing to the Ottoman children's clothing culture and creating a resource that other researchers can reach. At the end of the study, it is seen that boys' clothes in the album are more preferred to military uniforms-jackets-trousers and setre-trousers. It is also seen that the boys in the album use fez as an accessory and they also use gnarled boots, pots, swords and glowes besides fez.

Keywords: Album, child, photograph, cloth, Ottoman, Sultan Abdulhamid II

[*] (Dr. Öğr. Üyesi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Kahramanmaraş/Türkiye, e-mail: mine.ceranoglu@gmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-5338-6301
[**] (Prof. Dr.), Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Ankara/Türkiye, e-mail: pinarozlu@gmail.com, ORCİD: orcid.org/0000-0002-7050-3506

Giriş

Avrupa, Asya ve Afrika'ya uzanan topraklarda 1876 yılından 1909 yılına kadar üç kıtada hükümranlık kuran Sultan II. Abdülhamid ile "fotoğraf" sözcüğünün yan yana gelmesi önemli değerlendirmeleri gerekli kılmıştır.[1] Çünkü Sultan II. Abdülhamid, padişah olarak varlığını sürdürdüğü dönemde İmparatorluğun etrafında gelişen olayları fotoğraflar sayesinde takip etmiş, fotoğrafçılığın gelişmesini destekleyerek fotoğrafçılar için önemli bir işveren olmuş ve fotoğrafın saray dışında da kullanılmasını sağlamıştır.[2]

Sultan II. Abdülhamid, ülkedeki gelişmeleri izlemek, belgeletmek ve Osmanlı İmparatorluğu kültürünü tanıtmak için fotoğraf albümleri hazırlatmıştır.[3] Sultan II. Abdülhamid döneminde hazırlanan ve 1819 fotoğraf içeren 51 albüm, 1893 yılında Chicago'da düzenlenen Dünya Colombiya Sergisi'nde sergilenmiş ve daha sonra bu albümler, ülkelerin elçilerine, Library of Congress ve British Library gibi devlet kütüphanelerine bağışlanmıştır.[4]

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk yerleşik fotoğrafçılar, Ermeni ve Rumlar arasından çıkmıştır. Çünkü İslam dininde görüntülemenin ve resmetmenin günah olduğuna inanılmıştır. Böylece fotoğraf, Hristiyan dinine mensup kişilerin yaşadığı Pera'da (Beyoğlu) gelişme göstermiştir. 19. yüzyıl başlarında İstanbul'un en canlı semti olan Pera'da Ermeni ve Hristiyan azınlıklar, fotoğraf stüdyoları açmıştır.[5]

Giyim kuşam, hem geleneğin (değişmezlik) hem de modanın (değişim) egemen olduğu bir alandır. Belirli bir topluma ait giysiler, kültürel özellikleri yansıtmanın yanı sıra toplum içindeki sosyal statüleri de belirtmektedir.[6] Geçmişte toplumlar, karşılaştıkları toplumların sahip olduğu kültürel özelliklerden etkilenmiş ve kendi kültürel özellikleri ile harmanlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, hüküm sürdüğü evrelere göre değişik kültürlerle daima etkileşim hâlinde olmuştur.[7]

Türk toplumunda çocuğun önemli bir yeri bulunmaktadır ve "çocuk" konusu üzerine pek çok sosyal gelenekler şekillenmiştir.[8] Osmanlı toplumunda da çocuğa ve çocuk kültürüne büyük önem verilmiştir. Yerasimos,[9] Osmanlı İmparatorluğu'nu betimleyen görsel ve belge niteliği taşıyan gravür ve sulu boyalarda görülen çocuk giyim ve kuşamlarının tam anlamıyla bir "küçülmüş büyük" olduğunu belirtmiştir. Osmanoğlu[10] da Osmanlı çocuklarının gerek sarayda, konakta, köşkte gerekse halk tabakasında yetişkinler gibi giyindiğini gösteren pek çok kanıtın bulunduğunu belirterek bu görüşü desteklemiştir. Guillaume Martin,[11] 18. yüzyılda Osmanlı toplumunda erkeklerin erkek çocuklarla; kadınların kız çocuklarla aynı giysileri giydiğini gözlemlemiştir.

---

[1] Gültekin Çizgen, "Abdülhamid ve Fotoğraf", Sultan II. Abdülhamid'in Aile Albümü, Editör: Hakan Yılmaz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2009, s. 13.

[2] John Hannavy. *Encyclopedia Of Nineteenth - Century Photograpy,* Routledge Publisher, London 2008, p. 1036.

[3] Carney Gavin, *Imperial Self Portrait: The Ottaman Empire As Revealed In The Sultan Abdulhamid II's Photographic Albums*. Harvard University Office of the University Publisher, Washington 1988, s. 37.

[4] Michelle Woodward, "Between Orientalist Olichés And Images Of Modernization", *History Of Photograpy,* Volume: 27, Number: 4, 2003, s. 365.

[5] Nevin Azakoğlu, *Tarihi Eserlerin Fotoğraflanması (Erken Fotoğrafçılık Dönemi: 1839 - 1899), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2006, s. 54.

[6] Leslie Meral Schick, "The Place Of Dressin Pre - Modern Costume Albums", Ottoman Costumes From Textile To İdentity, Editör: Suraiya Faroqhi ve Christoph Neumann, Eren Yayınevi, İstanbul 2004, s. 96.

[7] Melek Sevüktekin Apak vd., *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997, s. 5.

[8] Haluk Şehsuvaroğlu, *Çocuk Elbiseleri Sergisi*, Kısmet Yayınevi, İstanbul 1961, s. 3.

[9] Marianna Yerasimos, 16 - 19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Osmanlı Çocuk Figürleri, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu,* İstanbul 23 - 24 Nisan 1993, s. 58.

[10] Osman Selahaddin Osmanoğlu, *Bir Şehzadenin Hatıratı Şehzade Ali Vasıb Efendi*, KYK Yayınları, İstanbul 2003, s. 45.

[11] Guillaume Martin, "İstanbul'a Seyahat", Çeviren: İsmail Yergüz, İstiklal Yayınevi, İstanbul 2007, s. 153.

Osmanlı İmparatorluğu tarihinde en önemli kıyafet devrimi, II. Mahmut döneminde (1808-1839) yapılmıştır. II. Mahmut, ilk kez devlet memurlarına fes, pantolon ve ceket giydirilmesini istemiştir. Böylece giyim konusunda Batı'ya yönelme başlamıştır. Tanzimat Dönemi'nde (1839-1876) ordu ile başlayan modernleşme hareketi giderek halka da yayılmaya başlamıştır. Sultan II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) de Avrupalı giyim tarzı Osmanlı sarayına yerleşmiştir.[12]

Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında yetişkinler gibi giyinen erkek çocuklar, askerî giysilerde görülen "Avrupai" tarz moda akımına ayak uydurmuştur. Askerî giysi olan setre-pantolon modası, halk arasında yayılmaya başlayınca İstanbul terzileri alaturka bir setre modeli olan "İstanbulin"i icat etmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde erkek çocuklar, tıpkı babaları gibi "İstanbulin" yerine diz kapağının altına kadar uzanan geniş etekli, arkası yırtmaçlı alafranga bir ceket olan redingot, yakası kolalı frenk gömleği, boyun bağı, yelek ve redingotla aynı kumaştan pantolon giymiştir.[13] Osmanoğlu,[14] Osmanlı saray çocuklarının nasıl giydirildiği konusunda önemli bilgiler vermektedir:

"Çocukluğumda memleketimizde ve bilhassa saray âdetleri arasında, sokağa çıkıldığında herhangi bir yerde veya misafirliğe gidildiğinde, Avrupa çocukları gibi giyinmek ayıp sayılırdı. Büyük adamlar gibi giyinmek şart idi. Kapalı yaka, kravat, yelek ile elbise, potin ve başta fes olmak mutlak lazım idi. Hele resmî günler ve bayramlarda altı veya yedi yaşlarında redingot giymek mecburiyetinde idim. (…) Beş yaşında iken bu kıyafette sokağa çıkardım. Kravata cevahirli boyun bağı iğnesi de takmak şık sayılırdı. Bileklerde kolalı bileklikler boru şekilde olacak ve cevahirli veya altın kol düğmesi takılacak. Bu kıyafette oyun oynamak ve koşmak mümkün olamazdı. Büyüğümüzün yanına girerken daima fes başta olacaktı. Bir çocuk için bu kıyafette bir yere gitmek eziyetli olduğu muhakkak idi."

Sultan Abdülmecid'den sonra saray çocuklarının Avrupai giysileri daha çok giydikleri; şehzadelerin resmî olmayan günlerde "İstanbulin" giyerek huzura çıktıkları görülmüştür. Çocuklara milli duyguların etkisiyle askerî giysiler giydirilmiştir. Son yüzyılda askerî giysi giydirmek, bir gelenek hâline gelmiş ve bu tür giysiler en çok fotoğraf çekilirken giyilmiştir.[15] Koçu[16] Avrupa'dan gelen "bahriyeli çocuk esvabı" modasının Osmanlı'nın yüksek çevrelerinde biçim değiştirdiğini belirtmektedir. Osmanlı hanedanı bu moda hareketi konusunda Avrupa'dan ayrılarak o yaşlardaki şehzadelere bahriye kıyafeti yerine amiral üniformasını tercih etmiştir.

Amaç ve Önem

Çalışmada amaç Sultan II. Abdülhamid'in aile albümünde bulunan erkek çocuk kıyafetlerini inceleyerek dönemin çocuk giyim kültürünün belirlenmesini sağlamaktır. Bu çalışma, Sultan II. Abdülhamid döneminde sarayda yaşamış çocuklara ait giysi kültürünün ve dönem fotoğraflarının literatüre geçmesi ve geleceğe aktarılması açısından önemlidir.

Yöntem

Çalışmada betimsel yöntem kullanılmış ve nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Geçmişte kullanılan kıyafetlere ulaşmanın zor olması veya mümkün olmaması nedeniyle Osmanlı dönemi (1850-1923) çocuk kıyafetleri, dönem fotoğrafları üzerinden incelenmiştir. Barthes[17] fotoğrafın, geçmişe ait bilgilerin elde edilmesinde

[12] Tahir Gürsoy, *Dünden Bugüne Giyim Kültürü ve Moda*, Omaş Yayınevi, İstanbul 2004, s. 155.
[13] Emine Koca, "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası", *Türk - İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 7, 2009, s. 73.
[14] O. S. Osmanoğlu, *age.*, s. 45.
[15] Sabahattin Türkoğlu, "Osmanlı Sarayında Çocuk", *1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi,* Ankara 6 - 8 Kasım 1996, s. 119.
[16] Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, İstanbul 1969, s. 24.
[17] Roland Barthes, "Camera Lucida Fotoğraf Üzerine Düşünceler", Çeviren: Reha Akçakaya, Altıkırkbeş Basın Yayınevi, İstanbul 1992, s. 43.

ayrıntıları ortaya çıkaran en önemli malzeme olduğunu belirtmiştir. Osmanlı dönemi fotoğrafları da geçmiş hakkında bilinmeyen birçok şeyi anlatan ve doküman incelemesinde kullanılan en önemli bilgi kaynağıdır.

Bulgular

Sultan II. Abdülhamid'in aile albümünde bulunan erkek çocuk kıyafetleri, üst bedene ve alt bedene giyilen parçalar ve aksesuarlar olmak üzere genel olarak betimlenmiştir. Üst bedene giyilen parçalar; model formu, genişlik, boy, yaka, kapama, kol modeli, kol boyu ve cep modeli açısından; alt bedene giyilen parçalar model formu, genişlik, boy, kapama, cep ve paça özellikleri açısından incelenmiştir. Bazı fotoğraflarda birden fazla sayıda çocuk yer almaktadır. Bu çocukların kıyafetleri, çocukların duruşlarına göre sağdan sola; inceleyen insanın bakış açısına göre soldan sağa betimlenmiştir.

Fotoğraf 1: Abdülhamid'in İkinci Çocuğu ve Birinci Oğlu Mehmed Selim Efendi (1870-1937) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş)[18]-**Fotoğraf 2:** Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (1872-1899) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[19]

1 ve 2 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocuklar, setre ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, saçaksız apolet, madalya, eldiven, kılıç ve körüklü çizme kıyafetleri tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocukların giydiği setreler; "A" model formlu, hâkim yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), geniş bantlı, takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Setrelerin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu ise kalça ile diz arası hizasında bitmektedir. Setrelerin yakası ve kolu sırma şerit ile süslenmiştir. 1 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun setre içine kol boyu bilek hizasında biten gömlek giydiği görülmektedir. 1

[18] Nadir Eserler Kütüphanesi (N.E.K.) ve İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Arş. No. 779 - 89 - 00010.
[19] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 79 - 89 – 00011).

No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giymiş olduğu pantolon; "Klasik" model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir ve paçası körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir. 2 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giymiş olduğu pantolon özelliği, ceket model boyunun uzun olması ve körüklü çizmenin konç boyunun uzun olmasından dolayı belirlenememiştir.

Fotoğraf 3: Abdülhamid'in İkinci Çocuğu ve Birinci Oğlu Mehmed Selim Efendi (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş)[20]-**Fotoğraf 4:** Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[21]

3 ve 4 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, apolet, deri palaska (askı kayışlı), deri kütüklük, süngülü tüfek, meç ve körüklü çizme kıyafetleri tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "dikdörtgen" model formlu, hâkim yakalı, tek sıra kapamalı, takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin kol boyu bilek hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. Çocukların ceket içine hâkim yakalı gömlek giydiği görülmektedir. Çocukların giydiği pantolonlar; "V" model formlu ve beden formundan daha geniş ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir ve paçası körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir.

[20] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 779 - 89 - 00013).
[21] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0006; IRCICA Arş. No. 90904).

Fotoğraf 5: Abdülhamid'in İkinci Çocuğu ve Birinci Oğlu Mehmed Selim Efendi (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş)[22]-**Fotoğraf 6:** Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[23]

5 ve 6 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocuklar, setre ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, saçaksız apolet, madalya, kordon, eldiven, kılıç ve potin kıyafetleri tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocukların giydiği setreler; "X" model formlu, dik yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), geniş bantlı, takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Setrelerin kol boyu bileğin biraz alt hizasında; model boyu kalça ile diz arası hizasında bitmektedir. Setrelerin yakası ve kolları sırma şerit ile süslenmiş ve kollardaki şeridin üstüne ay yıldız rozeti yerleştirilmiştir. Çocukların giydiği pantolonlar; "Klasik" model formlu, dar paçalı ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir.

[22] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 779 - 89 - 00015).
[23] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0006; IRCICA Arş. No. 90904).

Fotoğraf 7: Sultan Abdülhamid'in Sekizinci Çocuğu ve Dördüncü Oğlu Mehmet Burhanettin Efendi (1885-1949) (Abdullah Frères Tarafından Çekilmiş)[24]-**Fotoğraf 8:** Sultan Abdülhamid'in Sekizinci Çocuğu ve Dördüncü Oğlu Mehmet Burhanettin Efendi (1885-1949) (Abdullah Frères Tarafından Çekilmiş).[25]

Fotoğraf 9: Sultan Abdülhamid'in Sekizinci Çocuğu ve Dördüncü Oğlu Mehmet Burhanettin Efendi (Ortada) (1885-1949) (Abdullah Frères Tarafından Çekilmiş)[26]-**Fotoğraf 10:** Sultan Abdülaziz'in Üçüncü Oğlu Mehmed Seyfeddin Efendi (1874-1927) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[27]

[24] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 779 - 86 - 0001).
[25] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 91192 - 0001).
[26] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 91192 - 2).

7, 8, 9 ve 10 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, kurdele, kuşak, kemer, kılıç, eldiven, yüzük, körüklü çizme, potin, süngülü tüfek ve meç kıyafeti tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "A" model formlu, erkek yakalı, düz kapamalı (birit ilik-düğme), takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. 7 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz alt hizasında; model boyu bel hizasında bitmiştir. 8 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu belin biraz üst hizasında bitmiştir. 9 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuğun giydiği ceketin kol boyu bilek hizasında; model boyu bel hizasında bitmiştir. 10 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu bel hizasında bitmiştir. 7 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, ceket içine hâkim yakalı, yakası biye ile süslenmiş ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek ile bahriye yakalı bluz giymiştir. 8 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, ceket içine dik yakalı, yakası biye ile süslenmiş ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek ile bahriye yakalı bluz giymiştir. 9 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuklar, ceket içine dik yakalı, yakası biye ile süslenmiş ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek ile bahriye yakalı bluz giymiştir. 10 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk ceket içine hâkim yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), kol boyu bilek hizasında biten gömlek ile bahriye yakalı bluz giymiştir. 7, 8 ve 9 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocukların giymiş olduğu pantolonlar; "Klasik" model formlu, patletli, pantolon yan cepli ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. 10 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun pantolonu "V" model formlu ve beden formundan daha geniş ölçüdedir. Tüm pantolonların ağı normal düşüklüktedir. 7 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun pantolon paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir; fakat 8, 9 ve 10 No.lu fotoğraflarda yer alan çocukların giymiş olduğu pantolonların paçası ise körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 11: Sultan Abdülhamid'in On dördüncü Çocuğu ve Altıncı Oğlu Ahmed Nureddin Efendi (Önde Sağda) (1851-1885) ve diğer çocuklar (Abdullah Frères Tarafından Çekilmiş).[28]

[27] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 79 - 89 - 00012).
[28] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 91192 - 0003).

11 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Kalpak, saçaksız sırma apolet, kordon, deri omuz palaskası, sırma işlemeli omuz palaskası, deri kemer, kumaş kemer, kılıç, eldiven ve körüklü çizme kıyafeti tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "X" model formlu, dik yakalı, asimetrik kapamalı (ilik-düğme), geniş bantlı, takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin kol boyu bilek hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. Birinci basamakta bulunan sağdaki çocuğun ceketinin yakası sırma şerit ile süslenmiştir. Çocukların giydiği pantolonlar; "Dar" model formlu ve beden ölçülerinden biraz dardır. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir ve paçası, körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 12-13: Sultan Abdülaziz'in Oğlu Halife Abdülmecid Efendi (Son Halife) (1868-1944) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[29]

12 ve 13 No.lu fotoğraflarda yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, papyon ve potin kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "dikdörtgen" model formlu, erkek yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), peto ve ilik (fleto) cepli ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin kol boyu bilek hizasında; model boyu kalça hizasında bitmektedir. Çocukların ceket içine ayaklı gömlek yakalı ve kol boyu bileğin biraz alt hizasında biten gömlek giydiği görülmektedir. Çocukların giydiği pantolonlar; "klasik" model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir, paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir.

[29] (N.E.K. Arş. No. 90894 - 0154; IRCICA Arş. No. 90904 - 0003) - (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0050; IRCICA Arş. No. 90904 - 0014).

Fotoğraf 14: Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (1872-1899) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş)[30]-**Fotoğraf 15:** Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[31]

Fotoğraf 16: Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[32]

[30] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0043; IRCICA Arş. No. 90904 - 0017).
[31] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0111).
[32] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0102 Arşiv).

14, 15 ve 16 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, papyon, potin, kravat ve mendil kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "dikdörtgen" model formlu, erkek yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), takma kollu, peto ve ilik (fleto) cepli ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. 14 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. 15 ve 16 No.lu fotoğrafta yer alan çocukların giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz alt hizasında; model boyu kalça hizasında bitmiştir. 14 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun ceket içine hâkim yakalı ve kol boyu bileğin biraz alt hizasında biten gömlek; 15 ve 16 No.lu fotoğrafta yer alan çocukların ceket içine ayaklı gömlek yakalı gömlek giydiği görülmektedir. Çocukların giydiği pantolonlar; "Klasik" model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir; ancak 16 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği pantolonun boyu bilek hizasında bitmektedir. 14 ve 16 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği pantolon normal genişliktedir, paçalıdır; fakat 15 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği pantolon dar paçalıdır.

Fotoğraf 17: Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[33]-**Fotoğraf 18:** Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[34]

17 ve 18 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuklar, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, papyon ve potin kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocukların giydiği ceketler; "dikdörtgen" model formlu, erkek yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), takma kollu, ilik (fleto) cepli ve beden ölçülerini koruyacak ölçülerdedir. 17 No.lu fotoğrafta yer

[33] (N.E.K. Arş. No. 90894 - 0192).
[34] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0118).

alan çocuğun giydiği cekette ayrıca peto cep uygulanmıştır. 17 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu kalça hizasında bitmektedir. 18 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu kalçanın biraz üst hizasında bitmiştir. Her iki çocuğun ceket içine ayaklı gömlek yakalı ve kol boyu bilek hizasında ya da bileğin biraz alt hizasında altında biten gömlek giydiği görülmektedir. Çocukların giydiği pantolonlar; "klasik" model formlu ve beden ölçülerini koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir, paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir. 18 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği pantolonda patletli kapamanın uygulandığı görülmektedir.

Fotoğraf 19: Sultan Abdülaziz'in Üçüncü Oğlu Mehmed Seyfeddin Efendi (1874-1927) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[35]

19 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, papyon ve potin kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocuğun giydiği ceket; "dikdörtgen" model formlu, erkek yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), takma kollu, peto ve ilik (fleto) cepli ve beden ölçülerini koruyacak ölçülerdedir. Çocuğun giydiği ceketin kol boyu bileğin biraz alt hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. Çocuğun ceket içine hâkim yakalı ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek giydiği görülmektedir. Çocuğun giydiği pantolon; "Bol" model formlu ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir, paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir.

[35] (N.E.K. Arş. No. 90894 - 0193; IRCICA Arş. No. 90622 - 0004).

Fotoğraf 20: Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (1872-1899) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[36]

20 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, palto ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, papyon ve potin kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocuğun giydiği palto; "dikdörtgen" model formlu, erkek yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), takma kollu, ilik (fleto) cepli ve beden ölçülerini koruyacak ölçülerdedir. Paltonun kol boyu bilek hizasında; model boyu diz hizasında bitmektedir. Çocuğun palto içine ceket ile hâkim yakalı ve kol boyu bileğin biraz alt hizasında biten gömlek giydiği görülmektedir. Çocuğun giydiği pantolon; "klasik" model formlu ve beden ölçülerini koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir, paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir.

[36] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0047; IRCICA Arş. No. 90904 - 18).

Fotoğraf 21: Sultan Abdülaziz'in Dördüncü Oğlu Mahmud Şevked Efendi (1872-1899) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş)[37]-**Fotoğraf 22:** Sultan Abdülaziz'in Üçüncü Oğlu Mehmed Seyfeddin Efendi (1874-1927) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[38]

Fotoğraf 23: Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[39]-**Fotoğraf 24:** Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[40]

[37] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 90906 - 0026).
[38] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0062; IRCICA Arş. No. 90622 - 0017).
[39] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0099).

21, 22, 23 ve 24 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuklar, setre ve pantolondan oluşan sivil kıyafet giymektedir. Fes, potin ve zincirli madalya kıyafeti tamamlayan aksesuarlardır. Çocukların giydiği setreler; "A" model formlu, dik yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. 21 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği setrenin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu dizin biraz üst hizasında bitmektedir. 22 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği setrenin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. 23 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği setrenin kol boyu bilek hizasında; model boyu kalçanın biraz alt hizasında bitmektedir. 24 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği setrenin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu kalça ile diz arası hizasında bitmektedir. 21, 22 ve 23 No.lu fotoğrafta yer alan çocukların setre içine hâkim yakalı ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek giydiği; 24 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun setre içine ata yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), kol boyu bilek hizasında biten gömlek ile "V" yakalı ve tek sıra kapamalı (ilik-düğme) yelek giydiği görülmektedir. Çocukların giydiği pantolonlar; "klasik" model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların ağı normal düşüklüktedir, paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir; ancak 24 No.lu fotoğrafta yer alan çocuğun giydiği pantolon bilek hizasında bitmektedir.

Fotoğraf 25: Sultan Abdülmecid'in Oğlu İbrahim Tevfik Efendi (1874-1931) (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[41]

25 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, setre ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, nakış işlemeli apolet, kravat, kurdele, madalya, kılıç ve potin kıyafetleri tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocuğun giydiği setre; "A" model formlu, erkek yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme), takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Setrenin kol boyu bilek hizasında; model boyu ise boyu kalça ile diz arası hizasında bitmektedir. Çocuğun setre içine hâkim yakalı ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek giydiği

[40] (N.E.K. ve IRCICA Arş. No. 779 - 88 - 0007).
[41] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0071; IRCICA Arş. No. 90894 - 0016).

görülmektedir. Çocuğun giymiş olduğu pantolon, "klasik" model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir; dar paçalıdır ve boyu topuk hizasında bitmektedir.

Fotoğraf 26: Albümde Yer Alan Bir Çocuk (Basile Kargopoulo Tarafından Çekilmiş).[42]

26 No.lu fotoğrafta yer alan erkek çocuk, setre ve pantolondan oluşan askerî üniforma giymektedir. Fes, apolet, arma ve potin kıyafetleri tamamlayan parça ve aksesuarlardır. Çocuğun giydiği setre; "A" model formlu, dik yakalı, düz kapamalı (birit-ilik düğme), geniş bantlı, takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Setrenin kol boyu bileğin biraz üst hizasında; model boyu ise dizin biraz üst hizasında bitmektedir. Setrenin ön bedeni ve kol ağzı, kordon ile süslenmiştir. Çocuğun setre içine hâkim yakalı ve kol boyu bilek hizasında biten gömlek giydiği görülmektedir. Çocuğun giymiş olduğu pantolon, "bol" model formlu ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir; paçası normal genişliktedir ve boyu topuk hizasında bitmektedir. Pantolonun yan dikişlerine farklı renkte kalın bant yerleştirilmiştir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu, altı yüz yıllık uzun tarihi boyunca birçok farklı toplumu ve kültürü etkilediği gibi; kendisi de başta Avrupa olmak üzere, farklı kültürlerden ve farklı toplumlardan etkilenmiştir. Osmanlı toplumunun Avrupa'dan etkilenmeye, Avrupa'yı örnek almaya başladığı en önemli dönem 18. yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu sıkıntılı bir çağa girdiğinden, kurtulma çabaları içinde yüzünü Avrupa'ya dönmüş; toplumsal, siyasi, askerî, sosyal ve kültürel alanlarda Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır. Batılılaşma sürecinde sosyal, idari, askerî ve ekonomik alanlarda yaşanan değişimler; gündelik hayat, eğlence, moda gibi toplumsal hayatı ilgilendiren her alanda etkisini göstermiştir. Osmanlı

[42] (N.E.K. Arş. No. 90906 - 0106).

dönemi giyim kuşamı, batılılaşmanın etkisi ile değişiklik gösteren en önemli alanlardan biri olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğrafçılık, Sultan II. Abdülhamid döneminde altın çağını yaşamıştır. Sultan II. Abdülhamid, fotoğrafa çok önem vermiş ve ülkenin tanıtımını yapabilmek için çeşitli albümler hazırlatmıştır. Hazırlanan albümlerden birisi de kendi ailesi ile ilgi olandır ve bu albümde saray erkânında olan kişilerin fotoğrafları yer almıştır.

Sultan II. Abdülhamid'in aile albümünde bulunan erkek çocukların giymiş olduğu kıyafet özellikleri incelendiğinde;

- Saray erkek çocuk kıyafetlerinde; askerî üniforma olan ceket-pantolon ve setre-pantolonun daha çok tercih edildiği görülmektedir. Osmanlı toplumunda Batılılaşma ve modernleşme sürecinde, giyimle ilgili reformlar ilk olarak orduda başlamış ve bu reformlar, saray ve saray çevresine hızla yayılmaya başlamıştır. Sarayda yaşayan çocukların askerî üniformaları daha çok tercih etme nedeni, giyim konusunda reformlara uyum sağlayan aileleri tarafından giydirilmesi ile açıklanmaktadır.

- Saray erkek çocuk giysilerini tamamlayan aksesuar ve parçalar incelendiğinde; fesin en çok tercih edilen aksesuar olduğu; fes dışında körüklü çizme, potin, kılıç ve eldivenin de kullanıldığı görülmektedir. Fes, körüklü çizme-potin, kılıç ve eldivenin tercih edilme nedeni; bu aksesuarların askerî giysi olan üniformada kullanılması ile açıklanmaktadır.

- Sarayda yaşayan erkek çocukların, "dikdörtgen" ve "A" model formundaki ve beden formunu koruyacak özellikteki kıyafetler giydiği görülmektedir. Sarayda yaşayan erkek çocukların giydikleri üst beden kıyafetlerin boyu, bel ile diz arasında değişmektedir. Kıyafetlerin yaka özelliği incelendiğinde; erkek yaka ile dik yakaların uygulandığı, kapama özelliği incelendiğinde; kruvaze, tek sıra ve düz kapama gibi farklı kapamaların uygulandığı görülmektedir. Üst beden kıyafetlerin tamamında takma ve uzun kolun tercih edildiği dikkat çekmektedir. Sarayda yaşayan erkek çocuk üst beden kıyafetlerinde peto cep ve ilik (fleto) cep modellerin uygulandığı görülmektedir.

- Saray erkek çocukları tarafından giyilen pantolonlar, genellikle "klasik" model formunda ve beden ölçülerini koruyacak özelliktedir. Bu durum, model formu ile genişlik özelliklerinin paralellik gösterdiği görüşünü akla getirmektedir. Boy özelliği belirlenen pantolonların genellikle uzun olduğu görülmektedir. Sarayda yaşayan erkek çocukların giydiği pantolonların neredeyse tamamının ağı normal düşüklüktedir. Pantolon kapama ve cep özellikleri incelendiğinde giysilerin büyük bir çoğunluğunda kapama ve cep özelliği belirlenememiştir. Bu durum, pantolon ile beraber giyilen ceket ve setre boyunun uzun olması ile açıklanmaktadır. Paça özelliği belirlenen pantolonlarda, genellikle normal genişlikte paça uygulandığı görülmektedir.

- Saray erkek çocuklarına ait *yedi giyside süsleme tekniğinin uygulandığı görülmektedir.* Süsleme uygulanmış giysilerin tümünün hazır malzeme ile süslenmesi ortak özellik olarak dikkat çekmektedir.

Kaynakça

Apak, Melek Sevüktekin, Gündüz, Filiz Onat ve Öztürk, Fatma Eray *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1997.

Azakoğlu, Nevin, *Tarihi Eserlerin Fotoğraflanması (Erken Fotoğrafçılık Dönemi: 1839-1899), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2006.

Barthes, Roland, "Camera Lucida Fotoğraf Üzerine Düşünceler", Çeviren: Reha Akçakaya, Altıkırkbeş Basın Yayınevi, İstanbul 1992.

Çizgen, Gültekin, "Abdülhamid ve Fotoğraf", Sultan II. Abdülhamid'in Aile Albümü, Editör: Hakan Yılmaz, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2009.

Gavin, Carney, *Imperial Self Portrait: The Ottaman Empire As Revealed In The Sultan Abdulhamid II's Photographic Albums*. Harvard University Office of the University Publisher, Washington 1988.

Gürsoy, Tahir, *Dünden Bugüne Giyim Kültürü ve Moda*, Omaş Yayınevi, İstanbul 2004.

Hannavy, John, *Encyclopedia Of Nineteenth-Century Photograpy*, Routledge Publisher, London 2008.

IRCICA, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Fotoğraf Arşivi, https://www.ircica.org/.

Koca, Emine, "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 7, 2009.

Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, İstanbul 1969.

Martin, Guillaume, "İstanbul'a Seyahat", Çeviren: İsmail Yergüz, İstiklal Yayınevi, İstanbul 2007.

NEK, Nadir Eserler Kütüphanesi Fotoğraf Arşivi, nadirkur@edu.tr.

Osmanoğlu, Osman Selahaddin, *Bir Şehzadenin Hatıratı Şehzade Ali Vasıb Efendi*, KYK Yayınları, İstanbul 2003.

Schick, Leslie Meral, "The Place Of Dressin Pre-Modern Costume Albums", Ottoman Costumes From Textile To İdentity, Editör: Suraiya Faroqhi ve Christoph Neumann, Eren Yayınevi, İstanbul 2004.

Şehsuvaroğlu, Haluk, *Çocuk Elbiseleri Sergisi*, Kısmet Yayınevi, İstanbul 1961.

Türkoğlu, Sabahattin, "Osmanlı Sarayında Çocuk", *1.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Ankara 6-8 Kasım 1996.

Woodward, Michelle, "Between Orientalist Olichés And Images Of Modernization", *History Of Photograpy*, Volume 27, Number 4, 2003.

Yerasimos, Marianna, 16-19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Osmanlı Çocuk Figürleri, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, İstanbul 23-24 Nisan 1993.